

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A. Μετάφραση

Αλήθεια, είπε. Δικό μας λοιπόν έργο, είπα εγώ, των ιδρυτών της πολιτείας, (είναι να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις (ή τα ξεχωριστά πνεύματα) να φτάσουν στο μάθημα που προηγουμένως είπαμε ότι είναι το ανώτερο, δηλαδή και να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνο τον ανηφορικό δρόμο, και, αφού τον ανεβούν και δουν ικανοποιητικά (το αγαθό), να μην τους επιτρέπουμε αυτό που τώρα τους επιτρέπεται.

Και ποιο είναι αυτό;

Το να μένουν συνεχώς εκεί ψηλά, είπα εγώ, και να μη θέλουν πάλι να κατεβαίνουν κοντά σ' εκείνους τους δεσμώτες, ούτε να παίρνουν μερίδιο από τους κόπους και τις τιμές εκείνων, είτε είναι μικρότερης είτε μεγαλύτερης σημασίας.

Έπειτα, είπε, θα αδικήσουμε αυτούς και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα ενώ είναι δυνατό σε αυτούς να ζουν καλύτερα;

B1. Στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου ο Πλάτωνας, διά στόματος Σωκράτη, θα χαρακτηρίσει το αγαθό ως εξής:

Το αγαθό είναι το «μέγιστον μάθημα», η ύψιστη γνώση, η Ιδέα του Αγαθού. Η θέασή του θα οδηγήσει στη σοφία και την αρετή τις «βέλτιστες φύσεις», που θα γίνουν έτσι φιλόσοφοι, ικανοί και δίκαιοι κυβερνήτες της ιδανικής πολιτείας. Το «μέγιστον μάθημα» αποτελεί τη σημαντικότερη προϋπόθεση για την ίδια την ύπαρξη της ιδανικής πολιτείας. Χωρίς την κατάκτησή του η πολιτεία δεν μπορεί να είναι ιδανική. Ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για αυτόν τον όρο που είναι από τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. Αγαθόν πάντως είναι α) το *είναι* και ό,τι διατηρεί το *είναι*: β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνέχει την πολλαπλότητα: γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη (*Πολ.* 509a). Η έκφραση *αὐτὸ τὸ ἀγαθόν* φαίνεται να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης. Βλ. *Πολιτεία* 508e: «Τοῦτο τοῖνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ιδέαν φάθι εἶναι». Πάντως ήδη στην αρχαιότητα το *Πλάτωνος ἀγαθόν* ήταν παροιμιακή έκφραση για κάτι το ασαφές και σκοτεινό. Πρβλ. *Άμφις* (στον Διογ. Λαέρτιο III 27).

Το Αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση. Το απαρέμφατο «ἀφικέσθαι» (=να φθάσει) δηλώνει τη θέαση του Αγαθού από τις «βέλτιστες φύσεις» μετά από κοπιαστική πορεία, επίπονη «παίδευσιν». Οι τύποι του ρ. ὄρῶ «ἰδεῖν» και «ἰδῶσι» (=να δούν, να αντικρύσουν, να θεαθούν) δηλώνουν και αυτές την ολοκλήρωση αυτής της πορείας από την άγνοια στην αληθινή γνώση, τη θέαση του Αγαθού. Πρέπει, βέβαια, να επισημανθεί ότι τα «ἰδεῖν» και «ἰδῶσι» δεν αναφέρονται στην αίσθηση της ὄρασης, αλλά σε μια πνευματική θέαση του Αγαθού μέσω της νόησης.

Η κατάκτηση του Αγαθού είναι δύσκολη και απαιτεί κόπο, επίπονη προσπάθεια και αγώνα. Αυτό ακριβώς υποδηλώνεται με την επανάληψη τύπων του ρ. ἀναβαίνω «ἀναβῆναι», «ἀνάβασιν», «ἀναβάντες». Πρόκειται για μια ανοδική πορεία, από το σκότος της άγνοιας στο φως της αλήθειας (ο ήλιος συμβολίζει το Αγαθόν), που οδηγεί τον άνθρωπο σε ολοένα ανώτερη γνώση και ήθος. Άλλωστε, πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το ἄνω και την ἀνάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικά για την παιδεία και τα αγαθά που αυτή προσφέρει.

B2. Ο Σωκράτης αντικρούει την ατομοκεντρική άποψη του Γλαύκωνα αναφερόμενος στους στόχους του νόμου που ρυθμίζει τη λειτουργία της ιδανικής πολιτείας. Του υπενθυμίζει, λοιπόν, ότι τελικός και κορυφαίος σκοπός του νόμου, τον οποίο προσωποποιεί, δεν είναι η ευδαιμονία μόνο μιας κοινωνικής ομάδας (ἓν τι γένος) αλλά όλης της πόλης (ἓν ὅλη τῆ πόλει). Αντίθετα με το Γλαύκωνα, βλέπει το δίκαιο από τη σκοπιά του συλλογικού συμφέροντος και εκφράζει κοινωνιοκεντρικές αντιλήψεις για την πολιτική οργάνωση της πόλης - κράτους. (και όχι ατομοκεντρικές). Ο Σωκράτης θεωρεί ότι το γενικό καλό, το κοινό συμφέρον της πολιτικά οργανωμένης κοινότητας έχει προτεραιότητα έναντι του ατομικού συμφέροντος ή του συμφέροντος μιας κοινωνικής ομάδας. Το κοινό συμφέρον είναι ένα αγαθό που επιβάλλεται με το Νόμο.

Πρέπει, εδώ, να επισημανθεί η πολύ μεγάλη σημασία που απέδιδε στο νόμο ο Πλάτων, αντίληψη που εκφράζεται και στον διάλογο *Κρίτων*. Εκεί, ο νόμος προσωποποιείται και συνδιαλέγεται με τον Σωκράτη. Στη μεταξύ τους συζήτηση αναπτύσσεται η πλατωνική θεωρία του «Κοινωνικού συμβολαίου». Σύμφωνα με αυτήν, κάθε πολίτης που νοιάζεται για την πόλη του συμφωνεί (συμβόλαιο= συμφωνία) να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον, για να εξασφαλίσει τη συνοχή και την ομαλή συμβίωση μέσα σ' αυτή. Αυτή τη στάση, άλλωστε,

ακολούθησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο ίδιος ο Σωκράτης και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.

«συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν» : η τριπλή λειτουργία του Νόμου για την επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου:

Ο Σωκράτης στην απάντησή του στην αντίρρηση του Γλαύκωνα προσωποποιεί τον Νόμο και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες, που αποτελούν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης. Τις λειτουργίες αυτές δηλώνει με τρία μετοχικά σύνολα («συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν») :

«συναρμόττων τούς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη» : η κοινωνική λειτουργία του Νόμου και τα μέσα επίτευξης της κοινωνικής αρμονίας. Με το πρώτο μετοχικό σύνολο ο Πλάτωνας προβάλλει την κοινωνική λειτουργία του Νόμου, την επιδίωξη, δηλαδή, της κοινωνικής συναρμογής/συνοχής των πολιτών. Η μετοχή «συναρμόττων» («συνενώνοντας σε ένα αρμονικό σύνολο») υποδηλώνει αυτήν ακριβώς την επιδίωξη.

Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας, τόσο στην ψυχή του ανθρώπου όσο και στην πόλη. Στην ψυχή η αρμονία επιτυγχάνεται με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο : το «ἐπιθυμητικόν» πρέπει να υποτάσσεται στο «θυμοειδές» και αυτό στο «λογιστικόν». Στην πόλη – τη «συλλογική ψυχή»- οι πολίτες οφείλουν να ασχολούνται με αυτό για το οποίο είναι ικανοί και εκπαιδευμένοι, να προσφέρουν την ωφέλεια που μπορούν στο κοινωνικό σύνολο, να ενεργούν μέσα στα όρια και τις αρμοδιότητες της κοινωνικής τους ομάδας. Αν (από φιλαυτία, ματαιοδοξία ή αδυναμία κρίσης) δεν είναι σε θέση να οριοθετήσουν τον τομέα της δραστηριότητάς τους, τότε θα πρέπει να συμμορφώνονται προς τις υποδείξεις των εμπειρότερων, σοφότερων και σωφρονέστερων, δηλαδή των φιλοσόφων – αρχόντων. Οι κατώτερες τάξεις, δηλαδή, πρέπει να υπακούουν στις ανώτερες, όπως πρέπει να συμβαίνει και με τα μέρη της ψυχής του ατόμου. Μόνο αν ισχύουν τα παραπάνω στην πόλη θα επικρατεί δικαιοσύνη, οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών θα χαρακτηρίζονται από αρμονία και συνοχή και θα εξασφαλίζεται η ομαλή συμβίωση και κατ' επέκταση η ευδαιμονία όλων των πολιτών.

Πρώτιστο μέλημα του νόμου, λοιπόν, είναι η επιβολή των προϋποθέσεων που θα οδηγήσουν στην αρμονική συμβίωση των πολιτών. Για να επιτευχθεί αυτό, ο νόμος χρησιμοποιεί δύο μέσα : την πειθώ και τη βία, όπως αναφέρει ο Πλάτων και σε άλλο του έργο (*Νόμοι*, 722b).

Με την πειθώ επιδιώκεται η εκούσια υπακοή των πολιτών στο νόμο. Ο νόμος χρησιμοποιεί, δηλαδή, λογικά επιχειρήματα, προβάλλει υγιή πρότυπα και εκπαιδεύει τους πολίτες, ώστε να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον, να συνεργαστούν με τους συμπολίτες τους και να προσφέρουν ό,τι είναι δυνατόν στο κοινωνικό σύνολο. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς ο νόμος επιβάλλεται με τη βία. Ο όρος δηλώνει εδώ τον εξαναγκασμό (ή καταναγκασμό) των πολιτών να συμμορφωθούν σε όσα ορίζει ο νόμος, με τη χρήση των ποινών, των κυρώσεων που επιβάλλονται στους απείθαρχους. Η άσκηση «βίας» δεν σημαίνει ότι ο νόμος επιβάλλεται με τρόπο τυραννικό και αυταρχικό, ούτε περιλαμβάνει μέτρα που αποσκοπούν στην εξόντωση των απείθαρχων πολιτών. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται, κυρίως, στον «ἄπειρον παιδείας ὄχλον», στους απαίδευτους πολίτες που δεν έχουν συνειδηθεί με την πειθώ και εξακολουθούν να «πολυπραγμονούν», να υπερβαίνουν τα όρια που έχουν τεθεί στη δραστηριότητά τους, και κατά συνέπεια δεν συνεισφέρουν στη συνοχή της πόλης και διαταράσσουν την κοινωνική αρμονία. Ο καταναγκασμός, όμως, μπορεί να εφαρμοσθεί και σε όσους πεπαιδευμένους δεν έχουν συμμορφωθεί με την πειθώ, ακόμα και στους άρχοντες, που δεν ζουν όπως τους επιβάλλει ο νόμος και το συμφέρον της πόλεως (να ζουν με λιτότητα, να μην έχουν προσωπική περιουσία ή οικογένεια, να διοικούν την πόλη κλπ). Ο νόμος εξαναγκάζει ακόμα και τους φιλοσόφους –άρχοντες, τους αρίστους του πνεύματος, να ασκούν την εξουσία με ανιδιοτέλεια, ευσυνειδησία και δικαιοσύνη για το κοινό καλό, την κοινή ευδαιμονία.

«ποιῶν μεταδιδόναι ... ὠφελεῖν» : η οικονομική λειτουργία του Νόμου

Με το δεύτερο μετοχικό σύνολο ο Σωκράτης αποδίδει στον Νόμο οικονομική λειτουργία. Ο Νόμος επιβάλλει μια από τις βασικές ιδρυτικές αρχές της ιδανικής πολιτείας, τον καταμερισμό της εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι κάθε πολίτης, ανάλογα με την τάξη στην οποία ανήκει, υποχρεώνεται να προσφέρει στην πόλη αυτό που μπορεί να προσφέρει («τῆς ὠφελίας ἦν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν»), χωρίς να υπερβαίνει τα όρια των δυνατοτήτων και ικανοτήτων του, των αρμοδιοτήτων και καθηκόντων του. Κάθε τάξη πρέπει να κινείται μέσα στα αυστηρά πλαίσια που έχουν τεθεί : οι δημιουργοί να παράγουν αγαθά και να συντηρούν τους πολίτες, οι φύλακες – επίκουροι να φρουρούν την πόλη και οι φύλακες-βασιλείς να την διοικούν. Ο νόμος δεν

επιτρέπει στους πολίτες να ενεργούν εκδηλώνοντας την ελεύθερη βούληση τους, να ασχολούνται με ό,τι οι ίδιοι επιθυμούν («οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπη ἕκαστος βούλεται»), ούτε να αποσκοπούν στην ικανοποίηση των ατομικών τους αναγκών. Αντίθετα, τους επιβάλλει να δρουν με τρόπο ώστε να υπηρετούν τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και με σκοπό το κοινό όφελος. Έτσι, τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών χαρακτηρίζει η αλληλοβοήθεια, η αλληλοπροσφορά, η συνεργασία, και η αλληλεγγύη, που εξασφαλίζουν τη συνοχή της πόλης, την ομαλή συμβίωση και την κοινή ευδαιμονία.

«καὶ αὐτὸς ... ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως» : η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου

Με το τρίτο μετοχικό σύνολο δηλώνεται η παιδαγωγική και πολιτική λειτουργία του Νόμου, ο οποίος έχει χρέος να διαπλάθει («ἐμποιῶν») «ἀγαθούς πολίτες», ικανούς και άξιους να διατηρούν τη συνοχή της πόλης («ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως» : σύνδεσμος της πόλεως = δεσμός που ενώνει, εξασφαλίζει τη συνοχή της πόλης). Για να γίνει αυτό, ο Νόμος θέτει όρια και περιορισμούς στις ατομικές επιθυμίες των πολιτών, ώστε να τιθασευθούν από τη λογική (το «ἀλόγιστον» και το «θυμοειδές» να υποταχθούν στο «λογιστικόν», στη λογική). Παράλληλα, καλλιεργεί την κοινωνική τους συνείδηση, προάγει την πολιτική κοινωνικοποίησή τους. Επιδιώκει, δηλαδή, να διαμορφώσει πολίτες που θα συνειδητοποιούν την προτεραιότητα του κοινού συμφέροντος έναντι του ατομικού και θα λειτουργούν υποτάσσοντας την ατομικότητα στη συλλογικότητα. Τέτοιου είδους πολίτες συνεισφέρουν στη συνοχή της πόλης και στην επίτευξη του τελικού σκοπού της κοινής ευδαιμονίας.

B3. 1. Δικαιοσύνη είναι η εντιμότητα στις συναλλαγές σύμφωνα με τον Κέφαλο.

2. Ο δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης των φυλάκων δεν περιλαμβάνει τον χορό

3. Το πρώτο ταξίδι του Πλάτωνα στις Συρακούσες είχε δραματικές εξελίξεις, γιατί εκδιώχθηκε κακῶς από το νησί.

4. Οι φύλακες επίκουροι επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα.

5. Όταν ο κακούργος κηφήνας αναλάβει με τη βοήθεια του Δήμου την εξουσία, εγκαθιστά την Τυραννίδα.

B4.a. ἀφικέσθαι → ανικανοποίητος

εἶπον → ρήμα

ιδεῖν → ιδέα

μεταδιδόναι → παράδοση

B4.β. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι δέσμιος των υλικών αγαθών και του καταναλωτισμού.

Ήταν βαριά ασθενής και υπέφερε από έντονους σωματικούς πόνους.

Η συζήτηση περί ανάληψης ευθυνών, εξαιτίας της ευθυνοφοβίας ορισμένων, οδήγησε σε έναν φαύλο κύκλο σχετικά με τις αρμοδιότητες συγκεκριμένων στελεχών.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Η ρητορική είναι ανάλογη με τη διαλεκτική· γιατί και οι δύο ασχολούνται με κάποια τέτοια θέματα τα οποία κατά κάποιον τρόπο είναι κοινά στο να τα γνωρίζουν όλοι και δεν ανήκουν σε κάποια διακριτή επιστήμη. Γι' αυτό και όλοι κατά κάποιο τρόπο μετέχουν και στις δύο· γιατί όλοι μέχρι κάποιο σημείο επιχειρούν και να εξετάζουν και να λογοδοτούν και να απολογούνται και να κατηγορούν. Από τους περισσότερους, λοιπόν, άλλοι κάνουν αυτά τυχαία και άλλοι από συνήθεια ως αποτέλεσμα άσκησης. Επειδή, όμως, είναι δυνατό (να τα κάνουν) και με τους δύο τρόπους, είναι φανερό ότι αυτά μπορούν να γίνουν και με τρόπο μεθοδικό· για ποιο λόγο πράγματι πετυχαίνουν άλλοι από συνήθεια και άλλοι χωρίς σχέδιο, είναι δυνατό να εξετάσουμε την αιτία του και όλοι τότε θα συμφωνούσαν ότι κάτι τέτοιο είναι έργο μιας τέχνης.

Γ2.α. άφωρίσθη

υπόσχες

πλείσταις

δρώντων

Γ2.β. «Τὰ δὲ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσαι / ὁμολογήσειεν τεχνῶν ἔργα εἶναι».

Γ3.α. διαλεκτική: ετερόπλωτος ονοματικός προσδιορισμός ως δοτική αντικειμενική από το επίθετο αντίστροφος

ἐξετάζειν: τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο του προσωπικού ρήματος ἐγχειροῦσιν, σε σχέση ταυτοπροσωπίας (εννοείται υποκείμενο ρήματος και απαρεμφάτου οὔτοι)

θεωρεῖν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος ἐνδέχεται (αναγκαστική ετεροπροσωπία, εννοείται υποκείμενο απαρεμφάτου ἡμᾶς)

ἔργον: απλό κατηγορούμενο που αποδίδεται στο υποκείμενο του απαρεμφάτου τό τοιοῦτον μέσω του συνδετικού ρηματικού τύπου εἶναι

Γ3.β. Δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση, εκφέρεται με οριστική και δηλώνει το πραγματικό.

Γ3.γ. τῶν πολλῶν: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική διαιρετική στο οἱ μέν.

εἰκῆ: δοτικοφανές επίρρημα ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου που προσδιορίζει το ρήμα δρῶσιν.

ταῦτα: σύστοιχο αντικείμενο του ρήματος δρῶσιν

διὰ συνήθειαν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας που προσδιορίζει το εννοούμενο ρήμα δρῶσι(ν)

Φιλολογική ομάδα του Πρότυπου Φροντιστηριακού Κέντρου Ἄνοδος

Αθανασοπούλου Μαρία

Βούρτση Ζωή

Λέντζιου Έφη

Σεφερλή Γιάννα

Χαραλαμπίδη Χαρά